

Jórun Sumberg-Olsen

Sommereksem

- hvad kan man dog gøre?

Særtryk fra Ridehesten / Hippologisk
September 2005

Sommereksem

- hvad kan man dog gøre?

Som hesteejer bliver man både bekymret og rigtig ked af det, hvis man en dag opdager at ens hest er begyndt at g nubbe sig. Man finder de næste dage flere tydelige tegn på, at de bange anelser er rigtige: G nubberiet fortsætter, der er måske skæl, og der kommer sår. Hesten er urolig og ændrer adfærd på marken og i stalden. Alt dette kan udvikle sig i varierende sværhedsgrad

Af Jórún Sumberg-Olsen,
dyrlæge St. Hippolyt Danmark A/S
Foto: Wiegaarden/Tine Luther

Sommereksem er blevet belyst mange gange, og de eneste traditionelle behandlingsmetoder med bevist effekt kan sammenfattes i: Forhindre kontakt med mittede *Culicoides* spp. gennem opstaldning, brug af eksemdækken og ved at undgå græsning på vådområder. Dertil kommer behandling med B-vitaminer, UV-lys, steroider samt påsmøring af cremer og anti-insektmidler.

Jeg vil her prøve at belyse hudens anatomi og fysiologi og de biokemiske stoffer, der har indflydelse herpå.

Huden og dens opgaver

Huden tjener til at beskytte kroppen mod ugunstige påvirkninger udefra: Stød og slag, sygdomme, parasitter, miljøgifte mv. Huden ånder og regulerer sammen med pelsen temperaturen og indeholder både føle-, smerte- og varmesanser.

Huden er opbygget af tre lag: Underhuden ligger dybest, og består først og fremmest af fedtceller gennemtrukket af bindevævsstrengene. Oven over den ligger læderhuden af fast bindevæv med kollagen og elastiske fibre. Heri ligger blod- og lymfekår, nerveender, følelegemer, sved- og talgkirtler samt hårrødderne. Øverst findes overhuden, der er forbundet med læderhuden og beskytter den ved hjælp af horncellerne yderst.

Hudens sundhed er bestemt af arvelige egenskaber, hormonel status, psykisk tilstand, stressfaktorer og -ikke at forglemme - ernæringen. En afbalanceret, lødige ernæring til hesten (uden ensidig belastning med protein, stivelse eller dårligt fedt) og rigt på uundværlige råfibre fra kvalitetshø og godt halm er nødvendig for at opnå den påkrævede kvalitet i ernæringen - en vigtig forudsætning for hudens sundhed.

*De eneste traditionelle behandlingsmetoder af sommerkseksem, med bevist effekt, kan sammenfattes i at forhindre kontakt med mittede *Culicoides* spp. gennem opstaldning, brug af eksemdækken og ved at undgå græsning på vådområder. Dertil kommer behandling med B-vitaminer, UV-lys, steroider samt påsmøring af cremer og antiinsektmidler.*

Hos heste med eksem vil der være en stor belastning på huden: Celler henfalder og dør, og der kommer sår. Det indebærer, at der skal repareres meget på huden hele tiden, og det er derfor en forudsætning, at alle de næringsstoffer, som skal bruges til opbygning af hudens strukturer, er til stede i rigelig mængde.

Det er også en forudsætning, at leveren fungerer optimalt, da der heri foregår en større udrensning hele tiden. Derfor er det vigtigt, at leveren belastes mindst muligt i det daglige.

Vitamin A og zink

Vitamin A regnes for hudens vitamin. Det er meget vigtigt for opretholdelsen af en sund hud, at hesten får dækket sit behov gennem den daglige fodring. Vitaminet optages egentlig af hesten i form af beta-caroten, som i tyndtarmen omdannes til vitamin A. Beta-caroten findes i gulerødder, i alle friske, grønne planter, grønmel og spirer. Det betyder, at heste på græs som regel får dækket behovet.

En eksemhest har det bedst ved en begrænset indtagelse af energi og protein. Ellers er der nemlig risiko for, at leveren bliver belastet med for meget protein, som den skal omdanne og udskille via nyrerne. Ved således at aflaste leveren bliver der bedre "plads" til anden afgiftning og udrensning.

I praksis viser det sig, at eksemheste har det bedre ved ikke at gå for meget på græs om sommeren. Enkelte heste tåler slet ikke at komme på græs, hvorimod andre måske kan tåle op til 4 timers græsning - evt. endda mere for heste, der ikke er så belastede. Ligeledes er det vigtigt, at høet og wrappen ikke har et for højt proteinindhold. Og korn kan i visse tilfælde være helt bandlyst pga. både protein, kulhydrat og også fytinindholdet. Fytin binder nemlig mineraler i tarmen og kan dermed være årsag til, at hesten kommer i mineralunderskud.

Det er således meget vigtigt, at hesten får tilført et afbalanceret foder mht. til protein og energi, men samtidig stiller det krav til, at proteinet er af en god kvalitet, så hesten ikke bliver underforsynet med enkelte aminosyrer.

Vitamin A-stofskiftet er helt afhængigt af tilstedeværelsen af sporstoffet zink. Hvis hesten derfor er i underskud med zink, nytter det ikke meget at give A-vitamin. Det er dog ikke helt enkelt at udbedre zinkunderskud hos en hest, idet der i traditionelle hestefodermidler ikke findes nogen komponenter med særlig højt indhold af zink (f.eks. svarende til højt indhold af beta-caroten i gulerødder). Det er endda sådan, at selv ved anvendelse af organiske, biotilgængelige zinkproteinater kan det i svære tilfælde vare op til flere år at rette et zinkunderskud op.

Vi har i tidligere artikler omtalt forskelle på uorganiske og organiske mineralforbindelser (som f.eks. zinkproteinater eller -chelater), hvor en fordel ved de organiske forbindelser er, at de har en større optagelighed. Yderligere gælder det, at sammenkoblingen med det organiske molekyle beskytter zinkatomet effektivt. Det går derfor

Sommereksem angriber også en del heste i hovedet. For at undgå irritation og sår der kan lægge en hætte på, som beskytter imod mitterne.

ikke i forbindelse med fedtsyrer, fytater eller andre stoffer. Bindningen til aminosyrer eller protein gør, at det i tarmsystemet behandles som almindelige næringskomponenter fra foderet. Det betyder, at fraspaltningen først sker i stofskiftet, efter at det er optaget fra tarmen, hvorved det kan indlejres effektivt.

Irritationen, der får eksemhesten til at klø sig med deraf følgende skader på huden, medfører et voldsomt stress på hestens hud. Ofte har zinktilskud givet gode resultater i sådanne situationer, og hesten har i akutte tilfælde intet besvær med at omsætte op til tre gange det anbefalede dagsbehov (ca. 100 mg/100 kg kropsvægt iht. amerikanske anbefalinger).

Vitamin E og selen

Vitamin E og sporstoffet selen tjener bl.a. til beskyttelse af cellerne, immunforsvaret samt gennemblødningen og regenereringen af huden. Selen har en sammenhæng

med både leverens og hjertets funktion og er dermed vital for afgiftningsprocesserne og blodcirkulationen i kroppen. Vitamin E fås især fra hvede- og majs-kim, mens selen findes i særlig stor mængde i hørfrø. Seleniveauet i blodet kan fastslås ved en blodprøve, men man skal være opmærksom på, at ekstra selentilskud skal ske ved dyrlægens medvirken.

Vitamin B, kobolt og magnesium

B-vitaminerne er kendt for deres indflydelse på både hud og nervesystem. Huden er et følsomt organ, der er gennemvævet af utallige nerveceller. Heste med en sund tarm kan selv danne B-vitaminer. Der er nogle eksemheste, der har tendens til diarré eller vandig/blød afføring, hvilket kan tyde på en forstyrret tarmfunktion. Det vil forstyrre denne egenproduktion, hvilket kan være medvirkende til omfanget af hestens sommereksem. Dog skal det nævnes, at sådanne tarmforstyr-

Vitaminer er meget vigtige for en sund hud. Skal huden repareres som følge af sommereksem er det vigtigt at hesten får de rette næringsstoffer.

relser ikke er noget fast element hos eksemheste.

Nu er det heldigvis sådan, at der er gode foderråvarer, der samtidig er værdifulde som naturlige kilder til B-vitamin. Hertil hører gærkulturer, hvedeklid og grøntfoder.

Der er hele tiden behov for B-vitaminer til både huden og leveren, ligesom man skal være opmærksom på, at den konstante irritation, som udgør en enorm psykisk belastning for hesten, kræver ekstra meget B-vitamin.

Også det vigtige B12-vitamin dannes i hestens tarm, men hertil kræves sporstoffet kobolt, hvorfor det er nødvendigt at sikre, at koboltforsyningen i hestens foder er tilstrækkelig.

Det stress, som eksemheste lider under, har vist sig også at kunne føre til mangel-situationer hvad angår mineralet magnesium. En magnesiummangel fører til en reduceret blodgennemstrømning i huden, hvorved næringsstofftilførslen og ophelingen forsinkes.

Vitamin C, kobber og mangan

Ligesom for B-vitaminerne gælder, at hesten har en egenproduktion af vitamin C, der har afgørende indflydelse på sårhelingen og immunsystemet. I ekstreme situationer kan også her komme underskud.

Sporstoffet kobber spiller en stor rolle ved dannelsen af kollagent bindevæv og elastan, der er uundværligt for hudens regenerering. Grovfoder, dyrket på sandjord, indeholder ofte for lidt kobber. Her kan man kompensere med f.eks. kløver, gær og maltkim, der ligesom melasse og sukkerroesnitner har et højt kobberindhold.

Mangan er nødvendigt i mange afgiftnings- og udrensingsprocesser. Alle de tre her nævnte stoffer, vitamin C, kobber og mangan, er involveret i nedbrydningen af histamin. Da histamin er den direkte årsag til allergisymptomernes optræden - og dermed spiller en aktiv rolle i eksemreaktionerne - kan en målrettet tilførsel af vitamin C, kobber og mangan faktisk være med til at bryde (eller i hvert fald af-dæmpe) sommereksemens onde cirkel.

Antioxidanter

Beta-caroten, vitamin E og C samt sporstofferne selen, mangan, kobber og zink spiller - som bestanddele af de antioxidativt virkende enzymer - en overordnet rolle i forbindelse med hudens sundhed. Frie iltradikaler, der opstår pga. stress, stråling, giftstoffer eller dårlig fordøjelse, beskadiger huden og mindsker dens beskyttende effekt mod omverdenen. Særlig effektive til at neutralisere disse skadelige frie radikaler er også de oligomere proanthocyaner - de såkaldte OPC'er fra f.eks. druekerner. Disse tilhører gruppen af flavonoider og regnes demed blandt sekundære plantestoffer.

Essentielle fedtsyrer

De essentielle fedtsyrer linol- og linolensyre indgår som vigtige grundelementer i huden. Hver eneste cellemembran i individets millioner af celler er opbygget af disse fedtsyrer.

En særlig betydning har fedtsyren gamma-linolensyre, der under anvendelse af zink omdannes til prostaglandin. Dette er en betændelseshæmmende forbindelse og spiller derfor en vigtig rolle netop ved allergier og eksemmer. Med andre ord er denne fedtsyre grundlag for kroppens egen produktion af antiinflammatorisk "medicin".

Gammalinolensyre findes især i sort havre, hampefrø, hjulkronfrø, sortkommenfrø og vindruker. Og også hørfrø, majs- og hvedekim samt koldpressede olier heraf er med deres essentielle fedtsyrer vigtige for hudens sundhed.

Tilførsel af disse essentielle fedtsyrer er således meget vigtig - ikke mindst for en eksemhest! Det er af stor betydning, at olien er koldpresset og af en god kvalitet. Den må under ingen omstændigheder have været opvarmet i forarbejdningsprocessen - heller ikke efter at den i øvrigt har været koldpresset. Allerede ved temperaturer over 42 °C tager de flerumættede fedtsyrer skade, ider det begynder at danne frie radikaler, som skal afgiftes i kroppen vha. enzymer i leveren. Det belaster leveren unødigt og forbruger nogle af de ovennævnte næringsstoffer, der er så vigtige for huden. Tillige vil cellemembranen ikke blive lige så holdbar, når disse kemisk ændrede fedtsyrer indlejres deri.

Essentielle sukkerstoffer

I de senere år er man begyndt at interessere sig for, om der på samme måde som ved aminosyrer og fedtsyrer også skulle være kulhydrater, der kan betegnes som

livsnødvendige. Der er faktisk 6-8 forskellige typer af sukkerstoffer med så vigtige egenskaber og funktioner, at de af og til får prædikatet "essentielle". Det har nemlig vist sig, at flere af dem har helt afgørende indflydelse på celleoverfladernes normale funktion. Dermed ser de ud til at kunne have stor gavnlig indflydelse på sommereksem.

Vand

Som bekendt kan man ikke tvinge en hest til at drikke, men man kan dog sørge for, at hesten altid har adgang til rigeligt med frisk vand for derved at animere den til at drikke. Hos eksemheste er det uhyre vigtigt, at dyret får vand nok. Det er nødvendigt både for optagelse af næringsstofferne og for udrensningen. Hos disse heste må man være særlig opmærksom på, at deres lever og nyrer er velfungerende og - i det omfang, der er muligt gennem foderet - søge at stimulere deres funktion. Hvis man har behov for det, kan man faktisk i en blodprøve måle, om lever og nyrer fungerer, som de skal.

Ifølge holistisk medicin vil en svag nyrefunktion føre til en øget udskillelse af affaldsstoffer via huden. Det vil bevirke, at huden vil svede og lugte ubehageligt og have tilbøjelighed til blister (blegner/blærer), hævelser og ødemer. Man kan sætte ind med homøopatiske midler samt urter til at stimulere leverens og nyrernes funktion, ligesom man også kan bruge akupunktur og andre alternative behandlinger.

Afslutningsvis bør det også nævnes, at det er vigtigt at undgå at udsætte hesten for gifte og skadelige kemiske stoffer. Det gælder selvfølgelig helt direkte der, hvor hesten færdes og opholder sig, men også indirekte gennem miljøet i øvrigt, fordi hesten gennem vand og fodermidler risikerer at indtage sådanne stoffer, der kan volde skade på forskellige organers funktioner.

Summa summarum: Kan man så gøre noget ved sommereksem?

Ja, der er mange steder at sætte ind:

- management på fold og stald
- brug af eksemdækken
- styring af protein- og energiindtag
- optimal tilførsel af nødvendige næringsstoffer (vitaminer, mineraler, essentielle fedtsyrer og sukkerstoffer, urter)
- undgå miljøgifte (anvend økologiske driftsformer)
- undgå unødvendig medicin

Heldigvis er man altså ikke udelukkende henvist til at symptombehandle med steroider og kløestillende midler. Hvis man bevidst forsyner hesten med næringsstoffer, der styrker hudsundheden gennem at understøtte vigtige fysiologiske processer, kan man faktisk nå langt!

Frem for alt er det vigtigt at observere sin hest, lære dens sygdom at kende, de symptomer der kommer undervejs, så man hurtigt kan sætte ind der, hvor der er kommet en brist.

Så: God sommer!